

7. Малахов Г.П. Закаливание и водолечение / Г.П.Малахов. – М.: Сталкер, 2007. – 105 с.
8. Онучин Н.А. Закаливание. Массаж. Гимнастика / Н.А.Онучин. – М.: АСТ, 2005. – 158 с.
9. Праздников В.П. Закаливание детей дошкольного возраста / В.П.Праздников. – М.: Медицина, 2002. – 220 с.
10. Семененко В. П. Терміновий ефект від використання окремих процедур загартування організму молодших школярів (за даними термометрії) / В.П.Семененко // Фізична культура, спорт і реабілітація в закладах освіти: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2002. – Вип. 1. – С.112-115

В статье по теме "Использование дифференцированного подхода при организации процесса закаливания младших школьников" рассмотрены основные режимы и виды закаливания, его эффекты влияния на человеческий организм в целом и организм младших школьников в частности, основные формы закаливания детей младшего школьного возраста, возможности использования интенсивных форм закаливания в младшем школьном возрасте. Экспериментально определено значение дифференцированного в зависимости от уровня физического состояния применения процедур закаливания на состояние сердечно-сосудистой и дыхательной систем, термометрические показатели учеников младшего школьного возраста.

Ключевые слова: дифференцированный подход, закаливание, младшие школьники, физическое состояние, функциональное состояние, термометрия.

The application in the early school years of intensive methods and forms of hardening is questionable. The article has examined the main regimes and types of hardening, its effect on the human body in whole and junior pupils body in particular. The authors have considered the most general forms of the primary school children's hardening as well the possibility of using of hardening intensive forms in primary school age. In accordance with the physical conditions the value of the differentiated practice of the conditioning procedures has been experimentally calculated related to the cardiovascular and respiratory systems condition, thermometric values of the primary school children's. The article is a part of the solution of practical problems of the process of physical education of children and youth improvement and optimization by using of differentiated approach. The survey has defined the meaning of application of hardening procedures on the physical state, functional status and performance of thermometry of primary school children.

Key words: differentiated approach, hardening, junior pupils, physical conditions, functional conditions, thermometry.

УДК 378.147:051:811

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Бузовська Тетяна Вікторівна
м.Старобільськ

У статті проаналізовано використання сучасних інноваційних технологій як передумови розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи наукового пізнання, як аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, узагальнення, класифікація. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки проявляється через відкритість до сучасних інноваційних технологій; гнучкість, критичність мислення; творчу увагу. Подальшого вивчення вимагає проблема створення системи педагогічних умов для використання інноваційних технологій спрямованих на розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: інноваційні педагогічні технології, учбовий процес, креативність, педагогічна креативність, інноваційна діяльність, майбутній учитель, творчість.

Постановка проблеми. На сьогодні, у час реформування вищої освіти, особливої актуальності набуває питання розвитку педагогічної креативності особистості, що є одним із базових компонентів не лише вітчизняних стратегічних освітніх документів (Державна національна програма „Освіта” („Україна XXI століття”), а й визначено Радою ЄС одним із чотирьох завдань в рамках основної стратегії європейського співробітництва в галузі освіти та професійної підготовки до 2020 року.

Нові вимоги, які висуваються державою до підготовки

майбутніх вчителів іноземної мови, зумовлюють пошук інноваційних технологій навчання, які б відповідали світовому стандарту освіти, забезпечували б підготовку майбутніх поколінь на високому професійному рівні.

На провідній ролі креативності наголошується у законі України „Про вищу освіту” та в декларації Всесвітньої конференції з вищої освіти ЮНЕСКО „Вища освіта у XXI столітті: бачення та дії” (1998 р.), які розглядають креативність як інноваційний навчальний підхід. Однак, незважаючи на такий рівень дослідженості проблеми розвитку креативності майбутнього вчителя, питання вивчення креативності як структурного компоненту інноваційної діяльності є недостатньо розробленим і потребує подальшого вивчення у зв'язку з його практичним застосуванням в педагогічній діяльності.

Реалії сьогодення, безперечно, свідчать про те, що у нових умовах виникла потреба розвитку педагогічної креативності майбутніх вчителів іноземної мови, формування їх комунікативних умінь та практичної підготовки до активної життєдіяльності в постійно мінливому соціальному середовищі.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні аналіз науково-педагогічної, психологічної та методичної літератури свідчить про те, що актуальність проблеми розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови засобами сучасних інноваційних технологій в процесі професійної освіти не підлягає сумніву в педагогічній науці.

Велика кількість праць присвячена дослідженню креа-

тивності, інноваційних технологій. Але й досі не склалося спільної точки зору стосовно інноваційних технологій розвитку педагогічної креативності. Окресленим питанням присвятили праці відомі вітчизняні вчені: Т.Баришева, Ю.Будас, І.Дичківська, І.Зязюн, Л.Козак, О.Козлова, О.Остапчук, Е.Полат, С.Сисоєва, Т.Туркот та інші.

Разом із цим у педагогічній теорії та практиці недостатньо розроблено проблему застосування сучасних інноваційних технологій для розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки.

Мета статті – проаналізувати використання сучасних інноваційних технологій як передумови розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи наукового пізнання, як аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, узагальнення, класифікація.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, основними напрямками оновлення змісту вищої освіти є: особистісна орієнтація системи освіти, пріоритет загальнолюдських і національних цінностей, забезпечення якості освіти на основі новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики [8].

Таким чином, системні зміни у процесі навчання мають забезпечуватись шляхом трансформації традиційного навчання в інноваційне, а також поєднання елементів традиційного та інноваційного навчання. Інноваційна система навчання орієнтована на розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови. «Характеристичною рисою освіти інноваційного типу є стимулювання і формування креативного типу мислення, творчого підходу до життя, виховання певного типу особистості, коли креативність стає особистісною рисою, на основі якої успішно формується морально-духовна система особистості» [1].

Тож, нагальною постає потреба широкого запровадження педагогічних інновацій у навчальний процес.

На думку Т.Туркот, педагогічна інновація (з лат. *in* – в, *novus* – новий, оновлення, зміна) – це введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання, в організації шкільної діяльності педагога [12, с.183].

І.Дичківська підкреслює, що розвиток інноваційних процесів в освіті на сучасному етапі є об'єктивною закономірністю, що зумовлюється: інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського буття; оновленням змісту філософії сучасної освіти, центром якої став загальнолюдський ціннісний аспект; гуманістично зорієнтованим характером взаємодії учасників навчально-виховного процесу; необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність, спрямовану на формування творчої особистості вихованця, готовності до сприйняття та активної діяльності у нових соціально-економічних умовах. У зв'язку з цим винятково важливого значення набуває інноваційна діяльність педагога. Інноваційна педагогічна діяльність, за її означенням, – це заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики. Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються як нові чи вдосконалені [3, с.247-248].

Ми поділяємо думку Т.Туркот, яка розглядає педагогічну інновацію як особливу форму педагогічної діяльності і мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, запровадження і поширення нового в освіті. Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту,

організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов [12, с.274].

Реалії сьогодення, безперечно, свідчать про те, що запровадження та здійснення інноваційних технологій в освіті неможливо без прагнення та вміння учасників педагогічного процесу бачити суперечності в існуючій системі та висувати свої ідеї, які б могли усунути ці суперечності та надати навчальному процесу нового змісту, тобто на перший план виходить здатність педагога до педагогічної креативності. Треба зазначити, що у самому означенні креативності фігурують такі поняття як "нове", "незвичне", "нетрадиційне", "інноваційне". Так, науковець І. Зязюн визначає креативність як "здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації" [9, с.34].

На думку Т.Баришевої, креативність – це "інтегральна властивість особистості, творчий потенціал, творчі можливості людини, які проявляються в інноваційних перетвореннях у всіх сферах життя - мисленні, почуттях, спілкуванні, пізнанні, окремих видах діяльності тощо" [6, с.122]. Треба зазначити, що спільними ознаками як креативної так і інноваційної діяльності є прагнення до створення чогось нового, відмінного від традиційного, зміну кута зору на явища навколишньої дійсності, зокрема на навчально-виховний процес. Неважко помітити, що педагогічна креативність є необхідною, хоча і не єдиною, умовою здійснення інноваційної педагогічної діяльності майбутніх учителів іноземної мови. Сьогодні досить багато науковців здійснюють спробу визначити структуру та зміст інноваційної діяльності. Наприклад, Ю.Будас у структурі інноваційної педагогічної діяльності вчителя виокремлює особистісно-креативний компонент, який поєднує креативність та якості особистості, необхідні для запровадження та створення освітніх інновацій, а саме: критичність та незалежність мислення, чутливість до потреб учнів, ініціативність, активність, відповідальність [2].

У структурі інноваційної діяльності О.Козлова визначає сутнісні (які виявляють внутрішній зміст) компоненти – філософський, мотиваційний, креативний, рефлексивний, валеологічний і технологічний. Усі складові тісно взаємопов'язані і утворюють одне ціле, де системоутворюючим є креативний компонент [5].

Так, І.Дичківська, аналізуючи структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності, виділяє такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, креативний та рефлексивний. Мотиваційний компонент виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти. Когнітивний компонент об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності. Креативний компонент реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, імпровізації, експромті. Його важливість породжена творчим характером інноваційної діяльності. Ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодія з вихованцями, колегами, уміння розвивати креативність, що втілювалося б у поведінці. Креативний компонент готовності до інноваційної діяльності виявляється через відкритість щодо педагогічних інновацій, гнучкість, критичність мислення, творчу уяву. І, на кінець, рефлексивний компонент характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності та реалізується через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого [3, с.282-285].

Слід відзначити, що рушійною силою інноваційної ді-

яльності є майбутній учитель як особистість, яка володіє педагогічною креативністю, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним під час пошуку, розробки, упровадження і поширення нових ідей. Майбутній креативний учитель іноземної мови має широкі можливості та необмежене поле для інноваційної діяльності, оскільки на практиці може експериментувати й переконуватися в ефективності методик навчання, коригувати їх, здійснювати докладну структуризацію досліджень навчально-виховного процесу, пропонувати нові технології та методи навчання.

Цікавими є дослідження О. Остапчук, яка аналізує сутність інноваційних педагогічних систем, і які, на її думку, базуються саме на феномені креативності, оскільки продуктом функціонування інноваційної системи є в прикладному розумінні новітні ідеї та оригінальний досвід, в загальнофілософському - механізм створення нових обмежень замість наявних. Розбудова інноваційної педагогічної системи передбачає формування її інноваційного потенціалу, який включає три складові: креативну, інтелектуальну та духовну, між якими існують складні діалектичні взаємозв'язки. При цьому креативна складова є творчою основою інноваційного потенціалу і відповідає за ефективність розвитку системи. Тому інноваційність виявляється тим більше, чим значніший прояв креативної складової [7, с.4].

У педагогічній літературі відомі три типи інноваційних підходів до змін освітніх технологій, які наявні, зокрема, у практиці навчання іноземних мов: радикальні – перебудова навчального процесу на основі комп'ютерних технологій (навчання через Інтернет, дистанційне навчання, віртуальні семінари, конференції); комбінаторні - поєднання відомих елементів і методів навчання з інноваційними (лекція - діалог); модифікуючі (удосконалюючі) – покращення, доповнення технології без певних її змін (наприклад, ділова, рольова гра) [10].

З-поміж інноваційних технологій, що стимулюють розвиток педагогічної креативності, мислення, комунікативних здібностей, треба виокремити ігрові технології проблемно-пошукового характеру, під час реалізації яких майбутні вчителі іноземної мови намагаються конструювати навчальний процес, використовуючи нові форми пізнавальної

діяльності: підготовка й захист проектів (індивідуальних і групових), доповідей, проведення диспутів, дискусій, використання рольових і ділових ігор, імітаційно-ігрових тренінгів та ін.

Таким чином, одним із методів розвитку педагогічної креативності студентів та розвитку творчого мислення є створення таких навчальних ситуацій, за яких студенти включаються в реальний навчальний процес, переглядаючи відеоуроки, чи в його ігрову імітацію, рольову гру. Безперечно важливим є розкриття індивідуальних якостей, здібностей, інноваційного потенціалу майбутніх учителів; виховання вміння проявляти свою індивідуальність, власне сприйняття проблеми, ситуації в різних сферах діяльності; стимулювання творчої активності при вирішенні різних завдань; створення оптимальних умов для прояву інтелектуальної і креативної активності з урахуванням когнітивного стилю кожної окремої особистості.

Висновки. Отже, ознакою сьогодення є тенденція до перегляду існуючої традиційної стратегії навчання та впровадження сучасних інноваційних технологій, здатних значно інтенсифікувати процес навчання та адаптувати його до нових умов. Тож, завдання вищого педагогічного навчального закладу - створити умови для розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови, яка є невід'ємною складовою готовності до майбутньої інноваційної професійної діяльності. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки виявляється через відкритість щодо сучасних інноваційних технологій; гнучкість, критичність мислення; творчу уяву. Використання сучасних інноваційних технологій допомагає у розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в умовах педагогіки співпраці, толерантності, які впливають з концепції прав людини як вищої цінності, як мети суспільного прогресу.

У якості подальшого вивчення інноваційних технологій розвитку педагогічної креативності, на наш погляд, потребує проблема створення системи педагогічних умов для використання інноваційних технологій спрямованих на розвиток педагогічної креативності майбутніх вчителів іноземної мови.

Література та джерела

1. Біла книга національної освіти України [Алексєєнко Т.Ф., Аніщенко В.М., Балл Г.О., Бех І.Д., Биков В.Ю., Бібік Н.М., Бобров В.Я. та ін.]; за ред. В.Г.Кременя. – К.: Акад. пед. наук України, 2009. – 185 с.
2. Будас Ю.О. Підготовка майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю.О.Будас; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 20 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Козак Л.В. Структура та ознаки інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу // Педагогічний процес: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С.50-60
5. Козлова О.Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя / О.Г.Козлова. – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1999. – 92 с.
6. Креативний ребенок: Диагностика и развитие творческих способностей. - Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 416 с.
7. Остапчук О. Методологія інноваційних процесів – крок до розуміння сутності / О.Остапчук // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С.3-6
8. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / І.Я.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.Я.Зязюна. 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Вища шк., 2004. – 422с.
10. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина. – М.: «Академия», 2008. –16 с.
11. Сисоева С.О. Творчий розвиток особистості в процесі неперервної професійної освіти / С.О.Сисоева // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Зб. нах. пр.// За ред. І.А.Зязюна та Н.Г.Ничкало. – у 2 ч. – Ч.1. – К., 2001. – С.45-53
12. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ Т.І.Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.

В статті проаналізовано використання сучасних інноваційних технологій як передумови розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи наукового пізнання, як аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, обобщення, класифікація. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки проявляється через відкритість до сучасних інноваційних технологій; гнучкість, критичність мислення; творче уявлення. Далішого вивчення потребує проблема створення системи педагогічних умов для використання інноваційних технологій спрямованих на розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови.

Ключевые слова: инновационные педагогические технологии, учебный процесс, креативность, педагогическая креативность, инновационная деятельность, будущий учитель, творчество.

The author of the article has proved the possibility of using innovative educational technologies for the future development of pedagogical creativity of future teachers of foreign language. The article has analyzed the current state of the formation of a creative individual teachers. It has discussed: current approaches to determining the structure of innovative educational activities; the essence the concept of «innovative teaching activities» developed; a definition of «innovative professional activity teacher of high school» resulted; structural components of innovative professional teacher of high school and disclosed their contents determined. Innovative educational technologies are considered as factor in the success of the creative development and self-identity of future teachers of foreign language in the process of continuous pedagogical education. The paper deals with the conception of creative education, analyses its principles, components and fundamental difference from traditional one. It lays the accent on its importance for forming a creative personality. The article deals with the pedagogical creativity as one of the main component in the structure of innovative activity of future teacher in higher educational establishments. We have used such methods of scientific cognition as analysis of psychological, pedagogical and methodical literature, generalizations, classification for the achievement of the aim

Key words: innovative pedagogical technologies, teaching process, creativity, thinking development, pedagogical creativity, innovative activity, future teacher, creative skills.

УДК 613.88:37.011.32

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Василенко Олена Миколаївна

Ілюк Любов Іванівна

м.Хмельницький

У статті розглянуто особливості статевого виховання учнівської молоді, що зумовлене багатьма чинниками. Проведено теоретичний аналіз поглядів та переконань на дану тему вітчизняних вчених, а також проаналізовано сутність статевого виховання як складової процесу формування морально гармонійної особистості. Розглянуто особливості підготовки молоді до сімейного життя, а також проаналізовано специфіку проведення статевого виховання школярів під час навчальних занять з різних предметів у загальноосвітніх закладах.

Ключові слова: статево виховання, учнівська молодь, юнацький вік.

Постановка проблеми. Ми живемо у неспокійний час – час великих роздумів, сподівань. Сьогодні необхідно мислити і працювати по-новому, по-новому будувати процес освіти та виховання. Кожна історична епоха висуває вимоги до виховання та навчання молоді, створює певний позитивний педагогічний досвід. Державотворення, що відбувається в сучасній Україні потребує нової педагогіки. Це актуальна проблема, бо від того, які виховні системи будуть запроваджуватись у навчально-виховній системі, які орієнтири в формуванні та становленні особистості будуть прийняті, залежатиме не лише наше майбутнє, але й майбутнє України загалом.

Одним з таких питань сьогодення є статево виховання учнівської молоді, що зумовлене прискореним статевим розвитком школярів, недостатнім рівнем обізнаності неповнолітніх у статевій сфері, статевою розпущою, проституцією, злочинністю на статевій основі, та поширенням порнографії, що руйнує психіку неповнолітніх [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, проблемам статевого виховання велику увагу приділяли такі спеціалісти, як А.Антонов, Т.Бойченко, О.Вейнінгер, І.Даниленко, Д.Колесов, Л.Куликова. Питання формування сексуальної культури майбутнього сім'янина розкрили у своїх працях такі вчені, як Т.Говорун та О.Шарган. Проблемі підготовки старшокласників до сімейного життя досліджували З.Зайцева, З.Кисарчук, С.Ковальов, І.Кон, Л.Коч, В.Кравець, А.Красовський, О.Кунц, Н.Новікова.

Дослідник В.Постовий розробив програму формування педагогічної культури батьків, яка призначена для організації педагогічної просвіти батьків.

У науковій літературі тривалий час точиться дискусія з приводу того, коли проводити статево просвіту, статево виховання чи формувати сексуальну культуру. А.Петровський вважав, що статево просвіту слід було б розпочинати лише тоді, коли статево виховання фактично завершується: у школяра сформований відповідний імунітет, а тому просвіта може бути вичерпною. При цьому, фізіологічні знання про інтимну сторону стосунків між статями не обов'язково виправдовувати якимись моральними сентенціями. Тоді будь-які найвідвертіші пояснення і рекомендації не заму-тять чистоти стосунків між чоловіком і жінкою і будуть лише сприяти створенню їх істинної гармонії [4].

В.Кравець у своїх працях зазначав, що оскільки саме під час статевого дозрівання і з настанням статевої зрілості, молодь все більше починає усвідомлювати статовий потяг, зустрічається з його проявами, їй потрібна ширша інформація з питань статі. Отже, і з настанням зрілості статева просвіта необхідна і її не можна ні в якому випадку спрощувати [5]. Вчений дав таке визначення статевої просвіти – це інформування дітей з питань анатомії та фізіології статі людини, психосексуального розвитку, виконання статових ролей [5].

Мета нашої статті полягає у визначенні особливостей статевого виховання учнівської молоді в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Статево виховання – це процес спрямований на вироблення якостей, рис, властивостей, а також установок особистості, які визначають корисне для суспільства відношення людини до представників протилежної статі [6].

Сферу статевого виховання складають не тільки специфічні відносини між чоловіком і жінкою, як подружні, але також і будь-які інші їхні стосунки – у суспільному житті, в праці, у відпочинку, тобто будь-які взаємовідносини людей різної статі. Статево виховання охоплює не лише моральну поведінку дорослих, але і моральні стосунки дітей, які повинні бути правильно виховані і у статево відношенні.

В юнацькому віці особистість досягає фізичної зрілості,